

ОПИС ДОСВІДУ РОБОТИ

НА ТЕМУ:

*«Активізація розумової
діяльності учнів на уроках історії
шляхом використання
нестандартних видів роботи»*

ПІДГОТУВАЛА

вчитель історії

Долинської ЗШ І-ІІ ст.

Саджениця Ірина Леонідівна

Стрімке утвердження інформаційної цивілізації ставить перед життям нові завдання: суспільство потребує особистості, здатної мислити нестандартно, гнучко підходити до вирішення проблеми, швидко збирати необхідну інформацію, висувати гіпотезу, робити висновки. У просторі, що динамічно розвивається, різко збільшується особистісна та соціальна значущість креативного мислення. Саме тому відбувається перегляд пріоритетів щодо становлення творчої особистості.

У своїй практиці постійно намагаюся підвищувати свою майстерність через періодичні видання та методичну літературу. Велику допомогу в підготовці до уроків мені надають науково-методичні журнали «Історія в школах України», «Історія та правознавство». В них розкриваються актуальні питання сучасної історичної науки, надаються рекомендації провідних методистів, друкуються розробки уроків, тематичних і позакласних заходів кращих вчителів України. Багато цікавого і корисного саме з проблеми активізації навчального процесу взагалі і розумової діяльності учнів зокрема я віднайшла в опрацьованій літературі, а саме в книгах О.Пометун і Л.Пироженко «Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання», О.Л.Кожем'яки «Інтелектуальні ігри на уроках історії», Л.Шашури «Нестандартні уроки з історії України та всесвітньої історії в школі», Л.І.Мочкіної та Т.С.Гурко «Нестандартні уроки з історії України», О.Л.Кожем'яки «20 ігор з історії стародавнього світу», О.В.Барнінця «Використання ігор на уроках історії у 7-8 класах» та багато інших.

Досвід роботи, що пропонується є результатом дослідження і практичної апробації підходів до активізації розумової діяльності учнів на уроках історії. Провідна ідея досвіду полягає у створенні цілісної взаємодії учня та вчителя, розвитку особистості та різноманітних форм мислення кожного учня, створенні і вирішенні проблемних завдань, самостійне осмислення учнем певних історичних подій без звертання до підручника, можливість робити певні висновки і застосовувати свої знання на практиці.

Особливості концепції полягають у

- варіативності і особистісній орієнтації навчального процесу;
- практичній орієнтації уроку з введенням інтерактивних компонентів: проектно-дослідницьких і комунікативних методів;
- використанні різноманітних ресурсів, що спонукають учнів до логічного опрацювання отриманої інформації та пошукової діяльності;
- використанні мультимедійних технологій.

Формування творчої людини на уроках історії насамперед передбачає:

- урахування вікових особливостей учнів;
- систематичне розв'язання на уроці та в позаурочний час різноманітних творчих завдань;
- залучення до роботи на уроці всіх учнів;
- використання різних засобів, підходів до учня;
- проблемний підхід до вивчення теми.

На своїх уроках я використовую різноманітні прийоми та методи, одним з яких є метод розвиваючого навчання, який формує загальні навчальні уміння та навички. Діти отримують навички самостійно здобувати знання, працюючи з підручником, картами, статистичним матеріалом, картинами, схемами, проводити спостереження, аналізувати, порівнювати, узагальнювати, контролювати висувати гіпотези, знаходити різноманітні засоби розв'язання проблеми, застосовувати отримані знання при виконанні творчих завдань.

Для досягнення мети також використовуються проблемний і дослідницький методи з урахуванням вікових особливостей учнів. Важливу роль відіграє і якісне оцінювання, яке характеризує досягнення, сприяє розвитку бажання надалі оволодівати знаннями, створювати ситуацію успіху.

Що спонукати дітей до пізнавальної діяльності, треба їх зацікавити, для цього підходять інтелектуальні ігри. Такий прийом на уроках історії розширює світогляд, розвиває інтелектуальну реакцію, знаходять правильні культурно-ціннісні орієнтири.

Сама по собі ідея використання ігрових прийомів на уроках не нова.

Однак я вбачаю істотні відмінності між традиційними іграми та інтелектуальними.

Вважаю за потрібне наголосити, що інтелектуальні ігри передбачають насамперед гру розуму. Це відрізняє їх від безлічі інших ігор як форми діяльності людини, у якій вона імітує реальність.

Інтерес до пізнавальної діяльності диктується самим завданням і можливістю отримати результат. Можливо, тільки інтелектуальний.

Наведу приклади лише деяких інтелектуальних ігор, які я використовую на уроках історії.

1. «Аукціон». Наприклад, учитель оголошує завдання: «Називаємо діячів Київської Русі й географічні об'єкти, що стосуються тієї ж теми». Діти пропонують свої варіанти-відповіді. Гра закінчується, якщо учитель устиг вимовити слова «Такий-то об'єкт — раз, такий-то об'єкт — два, такий-то об'єкт — три! Продано!»

2. «Перекрути». Вибирається поняття або крилата фраза, у якій всі слова замінюються на протилежні або зовсім інші. Завдання — відновити оригінал.

Приклади:

«Московський телефон» — («Київський телеграф»)

«Надбудова» — («Основа»)

«Кличківський трикутник» — («Валуєвський циркуляр»)

«Дощраю» — («Громада»)

3. «Своя гра». Індивідуальна гра. Ведучий ставить запитання. Відповідь дає той, хто перший плеснув у долоні. Плескати можна й під час постановки питання (це розвиває вміння виділяти головне). Питання розбиті як за очікуваними («Правління князя Володимира»), так і за несподіваними темами («Предмети одягу в історії»). П'ять питань у темі.

4. Тема. ПРИЗВИСЬКА

1. Прізвисько цього князя означає, що він знав, тобто «відав», багато чого.

Відповідь: Віщий Олег.

2. У прізвиську цього князя згадується найближча до Землі зірка. **Відповідь: Володимир Красне Сонечко.**

3. Прізвисько цього князя в перекладі з грецької означає «єдиноборець». **Відповідь:** Володимир Мономах (Можуть не знати «мах». Можуть навіть не цілком усвідомлювати наявність кореня «моно». Але саме прізвисько повинні підібрати. А потім поміркувати про частину «моно», згадавши інші слова, що її мають, — «монографія», «монолог» та ін.)

4. Прізвисько цього чернігівського князя свідчило про його лиху славу.

Відповідь: Олег Гореславич

5. «Брейн-Ринг» і «Що? Де? Коли?». Описати правила гри двома словами складно. У команді 4-6 осіб. На обговорення питання даємо хвилину. У ЩДК відповідь дається усно або на картці (якщо грає не одна команда). У «Брейн-Ринзі» — тільки усно. Брейн — гра на швидкість: змагаються дві команди — хто першим дасть відповідь. ЩДК — гра на кількість: хто за сумою відповідей на більшу кількість питань.

1. Увага, цитата з книги «Блиск і вбогість європейських монархів»: «(два слова пропущено) перестало битися від дріб'язкової рани, яка в умовах похідної антисанітарії призвела до сепсису». Відновіть 2 пропущені слова.

Відповідь : левине серце. (Треба врахувати й назву книги — мова йтиме про короля, і граматичний лад мови — ВОНО перестало битися... Що ж таке ВОНО, що б'ється, так ще й перестає це робити від рани... Серце? Монарх і серце?..)

Використання інтелектуально-ігрових прийомів буде ефективнішим, якщо застосовувати їх регулярно й послідовно.

Інтелектуально-ігрові прийоми дають змогу краще підготувати учнів до виконання традиційніших, але необхідних навчальних завдань. Такі ігри можна використовувати на різних етапах уроку, але краще при узагальненні вивченого матеріалу.

Ще однією з форм активізації пізнавальної діяльності учнів, є тестові завдання. Поширеною є думка, що тести — це перевірка лише репродуктивних здібностей. Утім, тести можуть допомогти активізувати розумову діяльність учня, розвинути в нього певні інтелектуальні навички.

Наприклад: **Завдання:** Виберіть три правильні відповіді із запропонованого списку. Запишіть їх номери в клітинки під питанням.

Союзниками або соратниками Хмельницького в різний час були

1. Ф. Джеджалій
2. Я. Вишневецький
3. С. Наливайко
4. Тугай-бей
5. С. Любомирський
6. О. Романов

На перший погляд — це завдання репродуктивного характеру, адже учень має лише згадати, хто в різний час був на боці Б. Хмельницького. Однак ім'я Тугай-бея може жодного разу не прозвучати на уроці й не опрацьовуватися з учнями раніше (саме так робить автор, вивчаючи цю тему). У такому випадку, учням слід за самим ім'ям припустити, що мова йде про татарина, а вже далі скористатися знаннями про союз гетьмана із Кримським ханством. Ще переконливіший приклад — О. Романов. З одного боку, прихід до влади династії Романових уже опрацьований на уроках всесвітньої історії. З іншого боку, опрацьовано й Переяславську раду з Березневими статтями. У відповідних текстах московський цар частіше фігурує як Олексій Михайлович. Офіційне й сухе «О. Романов» до нього, як правило, не застосовують. Тож щоб не потрапити в пастку, учень має

виявити кмітливість, широту мислення або «вихід із площини».

Завдання Встановіть відповідність між іменами людей і фактами з їхньої біографії.

1. Андрій Юрійович	А. Деревлянський дядько Володимира
2. Всеволод Ярославович	Б. Швагро князя Володимира
3. Василь II	В. Придушив повстання 1113 року
4. Добриня Малович	Г. Батько князя Володимира
	Д. Володимиро-суздальський князь

Відповідь: 1 _____, 2 _____, 3 _____, 4 _____.

Це завдання можна кваліфікувати як завдання підвищеної складності. Воно перевіряє не тільки репродуктивні здібності. Всеволод Ярославович, безумовно, батько князя Володимира... Володимира Мономаха. Але як часто його називають без прізвища? Отож, знову маємо «вихід із площини». Андрій Юрійович — Андрій Боголюбський. Василь II... Це ще хто такий? Візантійський імператор, чия сестра вийшла заміж за Володимира Великого. Номер підказує, що мова йде не про князя, а про якогось монарха. «Наше» ім'я свідчить на користь православної Візантії.

Потреба постійно пробуджувати мислення учнів та залучати їх до процесу вимагають від учителя викладати будь-який матеріал евристично. Потрібно постійно ставити собі питання — чи можуть діти наступний крок зробити самостійно? Якщо можуть, негайно ставити запитання вже учням. Крім того, потрібні цікаві, несподівані й внутрішньо логічні факти. Вони дають змогу врізноманітнити урок і залучать дітей до активної діяльності, сприяють кращому засвоєнню матеріалу, одночасно допомагаючи розвитку інтелектуальних навичок. Наприклад:

1. На уроках, присвячених античній культурі.

У деяких містах для глядачів, що з якоїсь причини втратили руку, у театрі було передбачено окремих ряд. Перед ним трохи нижче сиділи спеціальні раби. Руки в них були, проте чогось бракувало. Чого саме?

(Відповідь: Волосся. По їхніх лисинах плескали інваліди, які сиділи вище, коли хотіли аплодувати)

2. На уроках, присвячених історії Вікторіакської Англії

Цікавий факт про перше метро. Спеціальні книжки-посібники радили молодим дамам-пасажирам перед в'їздом поїзда в тунель брати в рот розкриту шпильку. Навіщо?

(Відповідь: Щоб не наражатися на поцілунки в темряві)

3. Домашнє завдання в 7-му класі після уроку з теми «Середньовічне місто».

Зверніть увагу на своєрідний штир над верхнім вікном будинку. Спробуйте відповісти, навіщо він був потрібний?

(Відповідь: Через нього перекидали мотузку й піднімали вантажі на верхній поверх. Ліфтів не було)

4. «Чиста логіка»

Визначте, чи дотримані закони логіки в кожному з ланцюжків

1. Всі інки жили в Південній Америці. Атауальпа — інк. Висновок: Атауальпа жив у Південній Америці.

2. Обігнувши Африку, португальці дісталися Індії, а згодом — островів Пряностей. Магеллан дістався островів Пряностей. Висновок: Магеллан — португалець.

Урок історії сьогодні неможливо уявити без писемних історичних джерел. Вивчення історії – це не лише вивчення фактів, а й активний процес, у якому учні мають працювати з цілою низкою джерел. Історичний документ є основою для того, щоб розвивати вміння учнів критично аналізувати текст, навички оцінювання суспільних явищ і процесів, життєвих, соціальних, інформаційних навичок. І тому при викладанні історії основну увагу я приділяю тому, щоб вивчення учнями цього предмета перетворювалося на дослідження.

Є різні способи роботи з писемними джерелами. Найпростіший – застосування його на уроці, де навчальний процес організовує викладач. Наприклад,

- 1) Для підтвердження окремих висновків, положень я використовую певний документ, зачитую його, аналізую його разом із учнями, водночас наскільки він відповідає висновкам, ілюструю матеріал підручника.

Роль документальних матеріалів у вивченні історії дуже велика. Моє завдання, як викладача полягає в тому, щоб дати учням можливість доторкнутися до першоджерела, наблизити їх до минулого, дати їм відчуття в цьому джерелі пульс історії, відчуття мову, дух епохи, створити яскраві образи минулого, що запам'ятовується мимовільно. Цей документальний матеріал є одним із засобів, що сприяють засвоєнню найважливіших фактів, понять, закономірностей суспільного розвитку.

Якщо аналізувати навчальну програму, то на вивчення історії у 7 класі, виділяється одна година. Тому я ставлю перед учнями завдання опрацювати документи самостійно. Якщо дозволяє час, то краще цю роботу організувати на уроці.

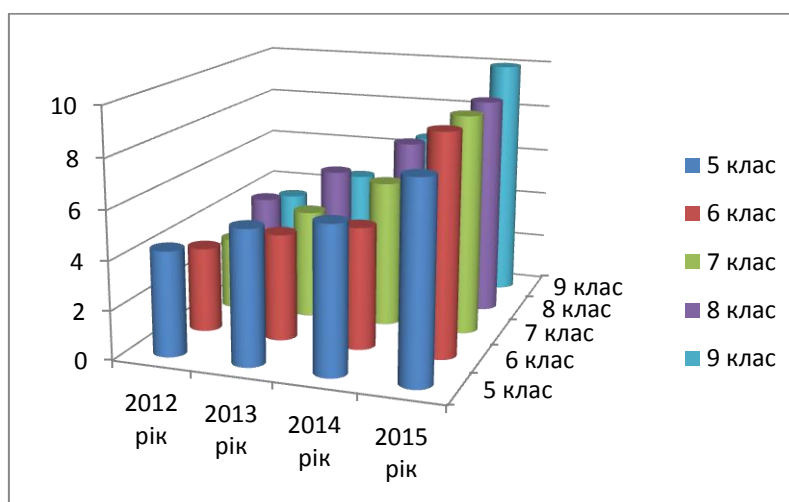
Наприклад, тема «Суспільний устрій і господарське життя Київської Русі». Учні одержують завдання, проаналізувати історичне джерело «Записки» Ахмеда Ібн-Фадлана, посланника арабського халіфа при дворі царя камських болгар»

Такі завдання, на мою думку, допомагають не лише розкрити зміст теми, але й сприяють розумінню історичного матеріалу в цілому.

Як бачимо, опрацювання первинних письмових джерел показує учням різні погляди на окрему історичну подію, чи процес, а також дає можливість порівняти тексти, написані в той час учасниками, очевидцями, коментаторами, з текстами складеними істориками. Я вважаю, що саме такий підхід до використання джерел надає роботі на уроці компетентнішого спрямування, адже учнів необхідно навчити саме навичок аналізу, щоб вони могли не тільки шукати в документі підтвердження знань, ідей, тверджень, а могли інтерпретувати, тлумачити інформацію, що містить джерело.

Саме такі завдання добре поєднуються з можливостями використання писемних джерел того чи іншого розділу. Писемні джерела та використання їх на уроках історії України служать як інформаційне джерело і мають добрий навчально-виховний потенціал для учнів.

В результаті дослідження та практичної апробації підходів до активізації розумової діяльності учнів маю такі результати зацікавленості учнів предметом «історія» у різні роки роботи над данною проблемою:

Отже, такі методи навчання дають можливість учням відійти від стандартів мислення, стереотипу дій, розвивають прагнення до знань, сприяють виробленню характеру людини, зумовлюють розвиток всіх трьох сфер особистості: інтелектуальної, емоційної і вольової. Активні методи навчання набувають цінності ще й тому, що сприяють формуванню в учнів комплексу позитивних ділових якостей: уміння встановлювати особисті контакти і обмінюватися інформацією, переборювати протидію оточуючих, цінувати час. Учні на таких уроках вчаться чітко і переконливо викладати свої думки, бути небагатослівними, але зрозумілими.